1,7–2,2 m storio, ankstyviausias jo horizontas, remiantis ankstesnių tyrimų duomenimis, datuojamas XV a.

Janusz Radvila Palace in Vilnius

In autumn 2022, archaeological excavation continued in the territory of the Janusz Radvila Palace in Vilnius, located at 24 Vilniaus St. The palace, built in the mid-17th century and badly damaged during the Moscow War, is located in the W part of the Old Town, beyond the city's defensive wall. The objectives of the exploratory excavation carried out in 2022 were to identify the exact locations of the corners of the remains of the pavilions of the Radvila Palace and to determine the parameters of those remains. To that end, archaeologists had already excavated test pits as early as the end of the 20th century. Seven test pits of different sizes were investigated (Fig. 1), covering a total area of 94.75 m^2. The excavation managed to precisely locate the remains of the central pavilion of J. Radvila (Fig. 2), the shape of which was nearly square, approximately 18 x 18 m in size. No remains of the SW pavilion or of the connecting second E wing were found. Test pit 7 was found to contain 18th-century masonry structures, built in at least two phases.

The extension of this test pit allowed the excavation of deposits disturbed during previous excavations, the investigation of a small segment of an archaeological layer dating to the 15th–18th centuries, and the investigation of features cut into the sterile soil and dating to the 15th–17th centuries. These features were left unexcavated in previous years.

The archaeological layer in test pits 2, 5 and 7, in the freshly exposed areas free of features, was 1.7–2.2 m thick (Fig. 3), with the earliest level dating back to the 15th century based on the data of previous studies.

Arūnas Kalėjus, Evelina Mačiokaitė, Tautvydas Bajarūnas

Prienų dvarvietė

2022 m. Prienų dvarvietės, vadinamos Butlerio pilimi (UK 5504), teritorijoje (Prienai) vykdyti žvalgomieji tyrimai. Kranto, Pilies, Sodų gatvėse projektuotų inžinerinių trasų vietose, kurios pateko ir į Prienų parko ir vandens malūno liekanų komplekso (UK 465) teritoriją, ištirta 13 1x1 m ir vienas 1,5x1 m dydžio šurfai, iš viso 14,5 m^2 plotas (1 pav.). Žemaitės g. 7A sklype prieš tiesiant dujotiekio trasą ištirti du 1,5x1,5 m dydžio šurfai (4,5 m^2).

Manoma, kad Prienai galėjo įsikurti dar XV a. pabaigoje, beveik vienu metu su kitomis ankstyviausiomis Nemuno kairiojo kranto gyvenvietėmis. Rašytiniuose šaltiniuose miestas pirmą kartą paminėtas 1502 m. kaip mažas Birštono apylinkių dvarelis, kurį didysis kunigaikštis Aleksandras padovanojo Mykolui Glinskiui (Miškinis A. *Lietuvos urbanistikos paveldas ir jo vertybės*, t. 1: *Užnemunės miestai ir miesteliai.* Vilnius, 1999, p. 426). 1579 m. Prienų dvaras perduotas valdyti Gabrieliui Bekešui. Tuo metu Prienai pirmą kartą pavadinti miestu. 1580–1599 m. Prienai dažnai minimi kaip Bekešų valda. 1616 m. Prienų valdytoju tapo Steponas Pacas, o tarp 1640 m. ir 1647 m. jie atiteko Gotardui Vilhelmui Butleriui. Kartu su ATR valdovo sūnumi Jonu Kazimieru 1638–1640 m. jis išbuvo nelaisvėje Prancūzijos Cistersono pilyje. Grįžęs iš nelaisvės Gotardas Butleris įsikūrė Prienuose, kur 1654–1661 m. pastatė panašią, bet kiek mažesnę šios mūrinės pilies versiją (Miškinis A. *Lietuvos urbanistikos paveldas ir jo vertybės*, t. 1: *Užnemunės miestai ir miesteliai.* Vilnius, 1999, p. 426–427). XVII a. II pusėje Prienų seniūniją tebevaldė Butlerių šeima – 1676 m. mirus Gotardui, valda atiteko

1 pav. Prienuose, Pilies, Sodų ir Kranto gatvėse, atliktų archeologinių tyrimų situacijos planas: 1 – ištirti šurfai; 2 – ankstesni tyrinėjimai; 3 – teritorija, kurioje rasta XVII a. koklių (pagal P. Tebeliškį); 4 – KVR saugomos teritorijos. E. Mačiokaitės brėž.

Fig. 1. Area plan of archaeological excavation on Pilies, Sodų and Kranto Streets in Prienai: 1 – test pits; 2 – previous excavations; 3 – areas where 17th-century stove tiles were found (according to P. Tebeliškis); 4 – areas protected under the cultural heritage registry.

jo sūnui Markui, o po jo mirties 1690 m. – P. Butleriui. Prienų pilis, kaip ir pats miestas, labai nukentėjo XVIII a. pradžios ATR karo su Rusija ir Švedija metu – 1701 m. pilis buvo sunaikinta. Po šių įvykių pilis neatstatyta, o seniūnijos valdytojai savo buveinę perkėlė į seniūnijos V pakraštyje dar 1717–1718 m. įkurtą Kvietiškio dvaro sodybą. Joje taip pat įsikūrė ir Butlerių šeimos palikuonys, kurie tolimesnę savo veiklą siejo ne su Prienais, o su naujai besikuriančia Marijampole (Miškinis A. *Marijampolės miestas iki 1940 m.: istorija ir architektūra.* Vilnius, 1995, p. 13, 16–19).

Pirmieji archeologiniai tyrinėjimai Butlerio pilies aplinkoje atlikti XX a. 7–8 dešimtmečiuose. 1968 m. MMT organizavo komisiją, kuri nustatė šios piliavietės teritoriją ir pasiūlė jos apsaugos režimą. Tuo metu didesnė piliavietės teritorijos dalis dar nebuvo užstatyta, o į R–PR nuo Revuonos upelio rasta plytų mūro liekanų, koklių fragmentų. 1977, 1988 ir 1997 m. piliavietę žvalgė MMT ir KPC archeologai, kurie pabrėžė, jog teritorija nesaugoma ir kompaktiškai apstatoma privačiais pastatais (*LIIR*, f. 1, b. 3958). Tik 2003 m. Prienų piliavietės teritorijoje atlikti pirmieji išsamesni žvalgomieji tyrinėjimai (K. Katalynas), ištirti 8 šurfai (30 m^2), kuriuose aptiktas apardytas apie 0,3–1,1 m storio kultūrinis sluoksnis su įvairaus datavimo radiniais. Ankstyviausi radiniai siekė akmens amžių (titnago nuoskala su nusidėvėjimo pėdsakais) ir I tūkst. (lipdytinė keramika brūkšniuotu ir grublėtu paviršiumi). Likę radiniai – buitinė keramika, koklių ir vitražinio lango stiklo fragmentai – datuojami XVI–XVIII a. Prie paminklinės teritorijos R kampo esančiame griūvančiame Nemuno kairiojo kranto skardyje fiksuotos neaiškaus datavimo mūrinių pastatų liekanos, kurių aplinkoje, vietinių gyventojų pasakojimu, aptinkama žaliai glazūruotų koklių (*LIIR*, f. 1, b. 4203).

Į Prienų pilies teritoriją archeologai sugrįžo tik po 15 metų pertraukos. 2018 m. U. Budvydas Sodų ir Pilies gatvėse ištyrė 4 šurfus (4 m^2) ir žvalgė apie 65 m^2 plotą. Viename iš jų, ties Pilies ir Sodų gatvių sankirta, 1,4–2,6 m gylyje, aptiktas kultūrinis sluoksnis, kuris galbūt susiformavo Prienų dvarvietės egzistavimo laikotarpiu. Liku-

siuose aptiktas 60–80 cm storio kultūrinio sluoksnio horizontas, datuojamas XX–XXI a. (*ATL 2018 metais*, 2019, p. 646). 2019 m. Žemaitės g. 5A archeologinius tyrimus vykdė V. Juškaitis. Sodų gatvės ŠR dalyje tirtame šurfe po nevertingu XX a. sluoksniu 1,35–1,45 m gylyje aptiktas XVII a. datuojamas kultūrinis sluoksnis (*ATL 2019 metais*, 2019, p. 523).

Žvalgomųjų tyrimų metu Kranto, Pilies ir Sodų gatvėse užfiksuota skirtinga stratigrafija. **Kranto gatvės** P dalyje tirtame šurfe 14 po paviršiaus danga aptikti permaišyti XX a. datuojami grunto sluoksniai, o įžemis – balsvas smėlis – pasiektas maždaug 95 cm gylyje.

Pilies gatvės ŠV dalyje tirtuose šurfuose 1–5 po paviršiniais XX–XXI a. suformuotais sluoksniais fiksuotas 35–65 cm storio XIX–XX a. suformuotas sluoksnis su negausiais XVI–XVIII a. datuojamais buitinės ir statybinės keramikos radiniais. Manytina, kad šioje dalyje galėjęs būti archeologinis sluoksnis suardytas gyvenamųjų namų statybų metu. Įžemis – gelsvas smėlis – šioje gatvės dalyje pasiektas maždaug 0,75–1,1 m gylyje.

Pilies gatvės centrinėje ir P dalyse tirtuose šurfuose 6–9 po paviršiniais nevertingais XX–XXI a. sluoksniais maždaug 20–45 cm gylyje pasiektas 5–40 cm storio kultūrinis sluoksnis su negausiais XVI–XVIII a. datuojamais radiniais (plokštiniais kokliais, dengtais žalia glazūra, Kelcų keramikos šukėmis ir panašiai) ir įgilintomis struktūromis. Įžemis – gelsvas smėlis – pasiektas apie 0,5–1,3 m gylyje (2 pav.). Pilies gatvės PR pakraštyje tirtame šurfe 10 po paviršiaus danga aptikti permaišyti grunto sluoksniai datuojami XX–XXI a., o įžemis – gelsvas smėlis – pasiektas 40–45 cm gylyje.

Sodų gatvėje tirtame šurfe 11 iki 0,95–1,75 m gylio fiksuoti XIX–XX a. II pusėje suformuoti grunto sluoksniai. Kiek kitokia situacija aptikta šurfuose 12–13. Juose iki 0,8–1,4 m gylio

2 pav. Šurfe 6 fiksuota tipinė sluoksnių stratigrafija. P. Vutkin nuotr.

Fig. 2. Typical stratigraphy recorded in test pit 6.

3 pav. Archeologiniame sluoksnyje aptiktas Niurnbergo skaičiavimo žetonas. A. Kalėjaus nuotr.

Fig. 3. A Nuremberg counting token found within the archaeological layer.

fiksuoti XIX–XX II pusėje suformuoti grunto sluoksniai, po kuriais tirtas 40–90 cm XVII–XVIII a. sluoksnis su negausiais to paties laikotarpio radiniais. Įžemis – gelsvas ar pilkas ir net balsvas smėlis – Sodų gatvės atkarpoje pasiekiamas maždaug 0,95–2,45 m gylyje (gilėja PV kryptimi).

Žemaitės g. 7A sklype prieš tiesiant dujotiekio trasą ištirti du 1,5x1,5 m dydžio šurfai (bendras plotas 4,5 m^2). Abiejuose šurfuose kultūrinis sluoksnis iki 70–75 cm gylio yra suardytas XX a. kelio įrengimo ir paviršiaus formavimo darbų. Giliau fiksuotas 30–40 cm storio tamsiai pilko grunto archeologinis sluoksnis. Jame buvo aptikti XVI–XVII a. radiniai: puodyninių koklių fragmentai, buitinės keramikos

4 pav. Šurfo 1 PR sienelės stratigrafija. A. Kalėjaus nuotr.
Fig. 4. Stratigraphy of the NE section of test pit 1.

5 pav. Šurfo 2 PV sienelės stratigrafija. A. Kalėjaus nuotr.
Fig. 5. Stratigraphy of the SW section of test pit 2.

fragmentai, Niurnbergo skaičiavimo žetonas (3 pav.). Po šiuo sluoksniu pasiektas plonas, 5–10 cm storio rausvo molio su žvyro priemaišomis sluoksnis, jame rasta daug XVI–XVII a. dubeninių ir puodyninių koklių fragmentų ir gyvulių kaulų. Tiek daug jų rasta tik šurfe 2. Po šiais sluoksniais šurfų stratigrafija pradeda skirtis. Šurfe 1 po šiais sluoksniais aptinkamas 30 cm pilkšvo smėlingo grunto sluoksnis be radinių, o po juo 1,5 m gylyje pasiektas įžemis – pilkas smėlingas šlynas (4 pav.). Šurfe 2 po ankščiau minėtais sluoksniais aptinkamas 10 cm storio juodo grunto sluoksnis su XVI–XVII a. buitinės keramikos fragmentais, o po juo 1,4 m gylyje įžemis – gelsvas molingas smėlis (5 pav.).

Šurfuose aptikus archeologiškai vertingą sluoksnį jų aplinkoje vėliau atlikti detalieji tyrimai (žr. p. 220). Tyrimų metu aptikti radiniai perduoti AKM.

Prienai Manor Site

In 2022, exploratory excavation was carried out in two location at the site of the Prienai Manor (central Lithuania, Prienai district). A total of 14 test pits (1–1.5 m^2 each) were excavated on Kranto, Pilies and Sodų Streets (14.5 m^2 total). An archaeologically valuable layer dated to the 17th–18th centuries was found in the central and S parts of Pilies St. (test pits 6–9), at a depth of approximately 20–45 cm, and on Sodų Street (test pits 12–13), at a depth of approximately 0.8–1.4 m. The layer was not very pronounced, containing only a few sherds of household pottery dating to the 16th–18th centuries (some of it was Kielce pottery) and panel stove tile fragments. Only 19th–21st-century layers were recorded in the remaining parts of the above-mentioned streets and on the S edge of Kranto St., which reached sterile soil and contained isolated finds from the 16th–18th centuries.

At the land plot of 7A Žemaitės St., an area of 4.5 m^2 was investigated. The upper layers, 70–75 cm deep, were found to have been disturbed by 20th-century road construction and surface levelling works. An archaeologically valuable 16th- and 17th-century layer was identified underneath (Figs. 4, 5). It contained fragments of household pottery dating to the same period: bowl- and pot-shaped stove tiles and a Nuremberg counting token (Fig. 3).